

XVIII
a m ž i a u s
studijos

5

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Luomas. Pašaukimas. Užsiėmimas

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII

a m ž i a u s
studijos

5

LIETUVOS

Didžioji Kunigaikštystė

Luomas. Pašaukimas. Užsiėmimas

Sudarytoja

RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2019

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas tęstinis mokslo leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Prahos Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Dr. Andrejus MACUKAS | канд. гіст. н. Андрэй МАЦУК

Baltarusijos mokslų akademijos Istorijos institutas |

Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovičų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Kražių g. 5, 01108 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Knygos leidybą pagal „Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą“ finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-LIP-19-7)

Sponsored by the Research Council of Lithuania

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės

Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2019

© Straipsnių autoriai, 2019

© Lietuvos istorijos institutas, 2019

ISBN 978-609-8183-64-1

ISSN 2351-6968

TURINYS

- Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 12

TARP PAŠAUKIMO IR UŽSIĖMIMO

Andrea Mariani

- Działalność duszpasterska jezuitów w Wilnie: między reformą trydencką a lokalnymi uwarunkowaniami ... 18
Ganytojiška jėzuitų veikla Vilniuje: tarp Tridento reformos ir vietos sąlygų. *Santrauka* ... 43

Jonas Drungilas

- Lietuvos mažesniųjų brolių konventualų provincijos kolektyvinis portretas (XVIII a. antroji pusė – XIX a. pradžia) ... 44
Collective Portrait of the Lithuanian Order of Friars Minor Conventual (late eighteenth–early nineteenth century). *Summary* ... 65

Domininkas Burba

- Livonijos kanauninko, Vilkaviškio klebono Vincento Bakuzičiaus biografija. Keletas XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės katalikų dvasininko portreto detalių ... 67
Biography of Canon Priest of Livonia, Parish Priest of Vilkaviškis Wincenty Bakuzicz. A Few Strokes to the Portrait of the Eighteenth-Century Roman Catholic Priest of the Grand Duchy of Lithuania. *Summary* ... 81

MOKYMAS. MOKYKLOS. MOKYTOJAI

Aistė Paliušytė

- Dailininkų mokymas Radvilų dvare XVIII amžiuje ... 84
Training of Artists in the Residences of the Radvilas in the Eighteenth Century. *Summary* ... 105

Kazimierz Puchowski

- Pijarskie *Collegium Nobilium* w Wilnie. Korzenie i konteksty ... 107
Vilniaus pijorų *Collegium Nobilium*. Ištakos ir kontekstai. *Santrauka* ... 143

Janina Kamińska

- Szkoły Wydziału Litewskiego w strukturze szkolnej Komisji Edukacji Narodowej ... 144
Lietuvos švietimo apygardos mokyklos Tautinės edukacinės komisijos mokyklų struktūroje. *Santrauka* ... 156

Ewa Kula

Wizytacja Adama Kazimierza Czartoryskiego szkół Wołyńskich i Ukraińskich i jej znaczenie dla Komisji Edukacji Narodowej ... 157
Adomo Kazimiero Čartoriskio atliktos Voluinės ir Ukrainos mokyklų vizitacijos reikšmė Tautinei edukacinei komisijai. *Santrauka* ... 177

Olga Mastianica-Stankevič

Profesinės inteligentijos gimimas: Jono Bobrovskio (1777–1823) gyvenimo ir kūrybos atvejis ... 178
The Birth of Professional Intelligentsia: Case of Jan Bobrowski's (1777–1823) Life and Creation. *Summary* ... 189

LUOMAS. KARJERA. VEIKLA

Valdas Rakutis

Luomas, pašaukimas ir profesija Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenėje 1775–1794 m. ... 192
Estate, Calling and Profession in the Military of the Grand Duchy of Lithuania in 1775–1794. *Summary* ... 211

Arnaud Parent

Užsienio mokslininko adaptacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: dr. Jeano-Emmanuelio Gilibert'o atvejis ... 212
Adaptation of a Foreign Scientist in the Grand Duchy of Lithuania: Case of Dr Jean-Emmanuel Gilibert. *Summary* ... 228

Lina Balaišytė

Dailininkas XVIII amžiuje: karjeros galimybės ... 229
The Artist in the Eighteenth Century: Career Opportunities. *Summary* ... 252

Rasa Butvilaitė

Architektas XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje ... 254
Architect in the Society of the 18th Century Grand Duchy of Lithuania. *Summary* ... 270

Auksė Kaladžinskaitė

Giuseppe Fontana – architektas ir bajoras: giminės istorija ... 271
Giuseppe Fontana: Architect and Nobleman: the Family History. *Summary* ... 283

Bernadetta Manys

Wileńscy zarębacze w pierwszej połowie XVIII wieku, czyli historyczne „studium przypadku” ... 284

Vilniaus mėsininkai XVIII a. pirmojoje pusėje, arba istorinis

„atvejo tyrimas“. *Santrauka* ... 299

ANOTACIJOS. RECENZIJOS

Adam Stankevič. *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla*

XVIII a. antrojoje pusėje, Vilnius, Lietuvos istorijos institutas, 2018. – 527

p. ISBN 978-609-8183-42-9 / *Darius Vilimas* ... 304

Senųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai.

Descriptions of the Old Roads of the Grand Duchy of Lithuania, parengė / prepared by Algirdas Antanas Baliulis, Tomas Čelkis, Vilnius:

Vilniaus universiteto leidykla, 2018, – 430 p. ISBN 978-609-07-0007-5 /

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė ... 307

Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794, tom II: *Słownik biograficzny*,

redakcja naukowa: Andrzej Meissner, Agnieszka Wałęga, Warszawa:

Oficyna Wydawnicza ASPRA, 2018, – 774 p. ISBN 978-83-754-5848-0 /

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė ... 312

Iliustracijų sąrašas ... 317

Asmenvardžių rodyklė ... 319

Vietovardžių rodyklė ... 334

LIVONIJOS KANAUNINKO, VILKAVIŠKIO KLEBONO VINCENTO BAKUZIČIAUS BIOGRAFIJA. KELETAS XVIII AMŽIAUS LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS KATALIKŲ DVASININKO PORTRETO DETALIŲ

DOMININKAS BURBA

Vytauto Didžiojo universitetas, Švietimo akademija

Anotacija. Livonijos kanauninko, Vilkaviškio klebono Vincento Bakuzičiaus biografija tapo pagrindine straipsnio tyrimo tema. Darbe, remiantis Vilniaus pavieto pilies ir žemės teismų knygose esančiomis bylomis, kapitulos medžiaga, korespondencija, testamentu, mokesčių lentelėmis bei kitais šaltiniais, atskleidžiamos vidutinio XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dvasininko gyvenimo peripetijos, jo karjeros vingiai ir jos siekimo būdai. Aiškinamasi, kokie veiksniai darė didžiausią įtaką pagrindinio straipsnio herojaus biografijoje.

Reikšminiai žodžiai: Vilniaus kapitula, klebonai, kanauninkai, baudžiamosios bylos, Baro konfederacija, pardavimai, testamentai.

Lietuvos Katalikų bažnyčios istorija Naujaisiais laikais išties reikšminga, be jos sudėtinga suvokti pagrindinius šalies praeities įvykius. Įvairiakalbė, senas tradicijas turinti šios temos istoriografija gana plati, daugialypė, bet ne visi laikotarpiai ir aspektai joje nušviesti išsamiai. Netgi didžiausioji – Vilniaus vyskupija nėra nuodugnai ištyrinėta, nepaisant to, kad išliko didžiuliai šaltinių kompleksai, dauguma jų yra Lietuvoje. Tą patį galima pasakyti ir apie Žemaičių bei kitas vyskupijas, buvusias Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje. Tad tema labai plati ir tyrimo erdvė didelė, o, vertinant XVIII a. situaciją, galima konstatuoti, kad daug klausimų, susijusių su Bažnyčios istorija, tikrai dar yra neatskleista. Galbūt daugiau tirti vienuolynai ir vienuolijos, bet netgi hierarchams, gyvenusiems Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, istoriografija skyrusi ne itin daug dėmesio. Išleistos Tadeuszo Kasabulos¹ ir Eligijaus Railos² monografijos apie vyskupus Ignotą Jokūbą Masalskį, Aldonos Prašmantaitės – apie Juozapą Arnulfą Giedraitį³, tiesa, vyskupavusį vėlesnėje epochoje, tačiau knygoje nušviesta ir jo karjera Abiejų Tautų

1 Tadeusz Kasabula, *Ignacy Massalski biskup wileński*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 1998.

2 Eligijus Raila, *Ignotus Ignotas: Vilniaus vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis*, Vilnius: Aidai, 2010.

3 Aldona Prašmantaitė, *Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis*, Vilnius: Diemedis, 2000.

Respublikos laikais iki tampant aukščiausiuoju hierarchu. Bet minėtos monografijos toli gražu neišsemia net šių asmenybių biografijų. Rimtų tyrinėjimų turėtų sulaukti Vilniaus vyskupas Konstantinas Kazimieras Bžostovskis, Mykolas Jonas Zenkovičius, Žemaičių vyskupas Aleksandras Mikalojus Horainas (Gorainis), Antanas Domininkas Tiškevičius, Jonas Dominykas Lopacinskis, Livonijos vyskupas Juozapas Kosakovskis bei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais dvasininko karjerą pradėjęs Jonas Nepomukas Kosakovskis ir daugelis kitų. O apie parapijų kunigus, netgi klebonus bei žemesnius kapitulos, kurijos tarnautojus atskirai rašyta nedaug. Reta išimtis Vaidos Kamuntavičienės darbai⁴, galima paminėti darbus iš ankstyvojo Jono Dominyko Lopacinskio bažnytinės karjeros laikotarpio⁵. Reikia tirti išsibarsčiusią medžiagą, peržiūrėti plačius fondus, gilintis į religinių institucijų istorijos specifiką.

Gali kilti klausimas, kodėl straipsnio pagrindiniu herojumi tapo ne itin žinomas asmuo, Bažnyčios hierarchijoje niekadęs neužėmęs aukščiausių postų? Viena vertus, idėja kilo todėl, kad vadinamojo mažojo žmogaus istorijos, biografijos tyrimas suteikia galimybę ne tik pasekti konkretaus asmens gyvenimo peripetijas (tai svarbu tiriant lokalinę, o kai kada ir politinę istoriją), bet ir pažvelgti bei įvertinti, kaip bendrosios tendencijos ir pokyčiai Bažnyčios ir netgi regiono, visos valstybės raidoje galėjo atsispindėti vieno dvasininko biografijoje. Be to, atkreipti dėmesį ne vien į elito atstovus būtina ir dėl humaniško požiūrio į asmenybes praityje.

Tiriant Vilniaus pavieto baudžiamąsias bylas surasti keli teisiniai ginčai, kurių svarbiausias buvo ginčas dėl katedros remontui skirtų plytų vagystės 1792 m. Vėliau žinių gausėjo, straipsnyje apie Vilniaus kapitulos dvasininkų konfliktus dėl statybų Vilniaus pilies teritorijoje dalis tyrimų buvo panaudota⁶, bet per daugiau kaip 10 metų atsirado ir gausiau informacijos apie minėtąjį asmenį. Sužinota apie jo veiklą politikoje, gyvenamąją vietą, rasta daugiau dokumentų, tad žinių bagažas išaugo. Pagrindiniais darbo šaltiniais tapo Vilniaus pavieto pilies ir žemės teismų bylos, privati korespondencija su Minsko vaivada Adomu Chmara, saugoma Jogailaičių bibliotekoje Krokuvoje, Vilniaus iliustracijos ir mokesčių lentelės ir galiausiai paties V. Bakužičiaus testamentas. Kaip būna dažnai tiriant siaurą klausimą, dauguma tos informacijos yra atrasta atsitiktinai, ieškant medžiagos visai kitoms temoms, tad būtina pripažinti, kad greičiausiai didelė dalis duomenų apie minėtąjį

4 Vaida Kamuntavičienė, Pokyčiai Apytalaukio parapijoje klebonaujant Pranciškui Mykolui Pranckevičiui 1750–1763 m., in: *Soter*, 2005, Nr. 15 (43), p. 49–59.

5 Aukšė Kaladžinskaitė, Žemaitijos vyskupų Antano Dominyko Tiškevičiaus ir Jono Dominyko Lopacinskio architektūros užsakymai, in: *Menotyra*, 2007, t. 14, Nr. 2, p. 32–43; Domininkas Burba, Bajorų gyvenimo peripetijos XVIII amžiaus vidurio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinėje pagal Vilniaus kanauninko Jono Dominyko Lopacinskio asmeninę korespondenciją, in: *Istorija*, 2015, t. 97, Nr. 1, p. 26–46.

6 Domininkas Burba, Vilniaus kapitulos dvasininkai konfliktų dėl statybų ir pastatų priežiūros Vilniuje XVIII a. pabaigoje [metu], in: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVIII amžiuje. Miesto erdvė*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007, p. 72–83.

žmogų dar slypi Lietuvos ar užsienio archyvuose. Šio straipsnio informacija – tai keletas faktų apie dvasininko gyvenimą, kelios detalės mozaikoje, kurią surinkti galbūt jau nebėra galimybių. Dažnai tenka tik reziumuoti faktus (pvz., karjeros pokyčius), o jų priežastis ir aplinkybes galima tik nuspėti.

Ko reikėjo asmeniui, norinčiam pasiekti dvasininko karjerą vėlyvaisiais Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės metais? Savaime aišku, ambicijų, bet visų pirma buvo būtina kuo geresnė startinė pozicija. Norintiems užimti hierarchų vietas bene svarbiausias veiksnys būdavo priklausymas aristokratų giminėms, nors ir tai negarantuodavo sėkmės, kaip buvo Juozapo Arnulfo Giedraičio atveju (tiesa, šie veiksmai vyko jau po padalijimų), kada jam teko įveikti ne vieną kandidatą, netgi iš savo paties giminės⁷. Dvasininkams, kurie buvo kilę iš eilinių bajorų, nekalbant apie retus atvejus, kai jie kilimo buvo iš miestiečių, kartais net valstiečių luomo atstovų, karjeros galimybės buvo ne tik mažesnės, bet ir labai ribotos. Daugelis tokių kulto tarnų visą gyvenimą praleisdavo nepadarydami sėkmingos karjeros, privalėdami tenkintis kukliais ekonominiais, finansiniais resursais. Būtina pabrėžti – Vincentas Bakuzičius buvo savo epochos žmogus ir gyveno bei konfliktus sprendė panašiai kaip ir kiti jo luomo ir padėties žmonės, turėję analogiškas galimybes. Reikia prisiminti, kad Bažnyčios tarnai ilgą laiką negavo išlaikymo iš valstybės ir savo gerove turėjo rūpintis patys⁸. Todėl smurtiniai ir ekonominiai teisiniai konfliktai, karjeros siekiai aplinkiniais keliais, malonės ir užtarimo ieškojimas pas didikus, kai tekdavo nusileisti, o kai kada netgi žemintis, dėl karjeros aukoti dalį savo interesų, mokėjimas už pareigybių įsigijimą buvo įprasta praktika. V. Bakuzičius įdomus ir tuo, kad jo, kaip dvasininko, veikla vyko daugelyje Lietuvos vietovių – ir Vilniuje, žinoma apie jo gyvenimą sostinės pilies teritorijoje, Kaune bei Vilniaus ir Kauno pavietuose, ypač aktyviai jis veikė Vilkaviškio miestelyje, Valkaviske Baltarusijoje.

Karjeros pradžia Vilniaus kapituloje ir intrigos Baro konfederacijos metu

Dar daug apie šį asmenį nežinoma. Nežinoma nei jo gimimo vieta, nei data, netgi – jo luomas. Bakuzičiaus pavardė neminėta herbynuose, bet kiti šaltiniai leidžia spėti, kad jis buvo bajorų kilmės.

Kapitulos dokumentai, memuaristika, politinė Respublikos istoriografija pateikia įvairių duomenų apie šį asmenį. Ankstyviausia informacija buvo iš XVI-II a. 8-ojo dešimtmečio pradžios. Baro konfederacijos metu minėtojo asmens vaidmuo buvo žinomas ir vertinamas dažniausiai nepalankiai. 1771 m. spalio

7 Aldona Prašmantaitė, *op. cit.*, p. 85–94.

8 Liudas Jovaiša, Penki krikščioniškos Žemaitijos amžiai, in: *Žemaičių vyskupijos istorija ir paveldas: „Žemaičių vyskupijos istorija“, 2013 m. gegužės 24 d. – spalio 27 d.*, „Žemaičių krikšto ženkla“, 2013 m. gruodžio 5 d. – 2014 m. kovo 3 d.: *parodų knyga*, sudarė Lijana Birškytė-Klimienė, Diana Streikuvienė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2015, p. 21.

mėnesį Baro konfederacijos metu kapitulos aktuose rašyta, jog minėtasis asmuo buvo areštuotas Rusijos kareivių, nes buvo apkaltintas, jog turėjęs ryšių su konfederatais – tuometiniu Kauno pataurininkiu Simonu Kosakovskiu (*Szymon Kosakowski*). Kapitula tada apkaltino minėtąjį asmenį, punktatorių ir subelektorių, vikarą Bakučyčių (*Bakuczycz*)⁹, kad jis be katedros valdžios sutikimo „bastėsi už diecezijos ribų, užsiėmęs šnipinėjimu“, revoliucijos metu buvo išvykęs į užsienį ir šnipinėjo svetimiems (konkrečiai nepateikiama, kur ir kam jisai šnipinėjo), todėl Rusijos kariuomenės buvo suimtas kaip nepatikimas. Tą įvykdė Rusijos imperijos generolas Ivanas Černyševas (*Иван Львович Чернышев*). Kapitula siekė išpirkti įkalintąjį, bet per tardymą V. Bakuzičius įskundė tuometinį Vilniaus kustodą, vėliau tapusį Livonijos vyskupu Juozapą Kazimierą Kosakovskį (*Józef Kazimierz Kossakowski*) bei kitus kapitulos vyresnybės atstovus, nurodydamas kusto ryšius su Baro konfederatais. Kai kapitula kreipėsi į Rusijos karinę vadovybę, prašydama išleisti suimtuosius kapitulos sesijos laikui, generolas atsakė, kad su kustu gali kalbėti kapitulos atstovai jo namuose, kur jis buvo įkalintas, per savo delegatus, klausant karininkams, o su vikaru – kalėjime, esant kareiviui¹⁰.

Iš lenkų istoriko Władysława Konopczyńskio darbų paaiškėjo, kad šis asmuo, tiesa, mokslininko vadintas kanauninku Bakusičiumi (*Bakusicz*) buvo išvykęs į Vakarų Europą, Saksonijos elektorei motinai Marijai Antuanetei ir Kuršo kunigaikščiui Karoliui Vetinui įteikė laiškus, kuriuose prašė netikėti S. Kosakovskii mestais Baro konfederatų vyriausybės kaltinimais¹¹. Kaip nurodoma J. K. Kosakovskio atsiminimuose, V. Bakuzičius užduotį įvykdė, iš užsienio atvežė konfederacijos vadovybės laiškus. Jis apsisusto atsiminimų autoriaus namuose, nors žinojo, kad yra sekamas. Rusijos kariuomenė jį areštavo, į nelaisvę pateko ir tuometinis Vilniaus kustodas. Atsiminimų autorius nevertino šio dvasininko nepalankiai, nors ir kritikavo už neatsargumą, bet vėliau paminėjo, kad vėl su juo bendravo, aplankęs jį Gardine pasiėmė kartu į kelionę¹².

Kad V. Bakuzičius užduotį įvykdė, rašė ir Lenkijos istorikas Jerzy Michalskis, pasiremdamas Lietuvos Brastos maršalo Antano Buchoveckio (*Antoni*

9 Visgi perskaičius originalius kapitulos aktus tenka įsitikinti, kad šio dvasininko pavardė rašoma *Bakuzicz*. Žr. 1767–1777 m. Vilniaus kapitulos aktų knyga, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 43, b. 237, l. 154–154v.

10 *Biskupstwo wileńskie: od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, opracował Jan Kurczewski, Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 86; Jan Kurczewski, *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1916, t. 3, p. 357, 358.

11 Władysław Konopczyński, *Konfederacja barska*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen, 1991, t. 2, p. 548; Vydas Dolinskas, *Simonas Kosakovskis: politinė ir karinė veikla Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*, Vilnius: Vaga, 2003, p. 314.

12 *Pamiętniki Józefa Kossakowskiego biskupa inflanckiego 1738–1788*, wydał Adam Darowski, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1891, p. 73–74, 76.

Buchowiecki) laišku tuometiniam Vilniaus vaivada Karoliui Stanislovui Radvilai Ponui Mielajam. Jame minėta, kad kunigas Bokudičius (*Bokudicz*)¹³ savo laiške teigė, jog ponas Krokuvos vyskupas Kajetonas Soltykas (*Kajeton Soltyk*) nori susirašinėti su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacijos maršalu Mykolu Jonu Pacu ir konfederacijos sekretoriumi Ignotu Bogušu¹⁴. Šių dviejų Baro konfederacijos veikėjų, t. y. A. Buchoveckio ir K. S. Radvilos, korespondencijoje V. Bakuzičius minėtas dar keletą kartų. Tiek ankstesniame, tiek jau anksčiau pateiktame laiške buvo beveik pakartotas tas pats sakiny, esą kunigas Bakudzičius (*Bakudziec*), tas, kuris buvo atsiųstas J. K. Kosakovskio į Tešinę, yra prie kunigaikščio Krokuvos vyskupo¹⁵.

V. Bakuzičiaus dokumentai pateko į rankas priešams, tardymo metu jis atskleidė nemažai slaptos medžiagos, ir Rusijos karinė vadovybė bei diplomatai sužinojo, kad Saksonijos pagalba Baro konfederatams tik fikcija. Šis asmuo buvo išvykęs į Saksoniją ir gyveno pas kurfiurstą ir Lenkijos karalaitę Karolį. Vienas iš to meto veikėjų Ksaveras Kochanovskis (*Ksawery Kochanowski*) jį apibūdino kaip ganėtinai niekingą (lenk. *nieważny*) ir niekšišką. Panašiai jį vertino ir istorikas Władysławas Konopczyński, pavadinęs jį silpnu, pasiaukojančiu, bet minkštu, turbūt niekšiškos natūros žmogumi¹⁶.

Tačiau žinoma, kad kapitula prašė Stanislovo Sestrencevičiaus (*Stanisław Bobusz-Siestrzeńcewicz*), kaip Vilniaus oficio ir kapitulos valdytojo, kad V. Bakuzičių, apšmeižusį dvasininkus rusams (lenk. *przed Moskwą*), reikia įkalinti rekolekcijoms invalidų namuose ir, kai jis išeis iš kalinimo, pašalinti iš [katedros] vikarų. Tačiau V. Bakuzičius netrukus buvo išleistas iš kalėjimo, buvo atleistas nuo rekolekcijų ir 1772 m. kovą gavo vicekustodo pareigas¹⁷.

1774 m. vicekustodas V. Bakuzičius sumokėjo mokesčius kapitulos išdui už savo buvusį pakolektoriystės (lenk. *podkolektorstwo*) laikotarpį ir pateikė mokesčių kvitus už buvusio pakolektoriaus Vyšomirskio (*Wyszomirski*) laikotarpį su 635 auksinų perviršiu, kuris grąžintas V. Bakuzičiui¹⁸.

1778 m. byloje šis dvasininkas taip pat yra minimas. Birželio pabaigoje kapitulos aktuose rasta informacija, kad vyskupas (I. J. Masalskis) siekė, jog

13 Visgi perskaičius Varšuvoje esantį laiško originalą, paaiškėjo, kad laiške buvo minėta ne *Bokudicz*, o *Bakudicz* pavardė.

14 Žr. 1773 m. kovo 9 d. Lietuvos Brastos maršalo A. Buchoveckio laiškas Vilniaus vaivada K. S. Radvilai Ponui Mielajam, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (toliau – AGAD), Archiwum Radziwiłłów (toliau – AR) V, Sygn. 1573/I, l. 74–77; Jerzy Michalski, *Schylek konfederacji barskiej*, Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1970, p. 164.

15 1773 m. kovo 9 d. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacijos maršalo A. Buchoveckio laiškas Vilniaus vaivada K. S. Radvilai Ponui Mielajam, AGAD, AR V, Sygn. 1573/I, l. 74–77; 1773 m. kovo 9 d., Gdanskas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacijos maršalo A. Buchoveckio laiškas Vilniaus vaivada K. S. Radvilai Ponui Mielajam, *Ibid.*, l. 66–69.

16 Władysław Konopczyński, *op. cit.*, p. 557, 747.

17 *Biskupstwo wileńskie*, p. 86; Jan Kurczewski, *Kościół zamkowy*, p. 357, 358.

18 Jan Kurczewski, *Kościół zamkowy*, p. 362.

V. Bakuzičius toliau eitų vicekustodo pareigas, bet kapitula buvo prieš, pasiuntė prelatą arkidiaakoną, t. y. Jurgį Antaną Palubinskį (*Jerzy Antoni Polubiński*), deryboms, kuriose šis akcentavo, kad pagal senas teisinės normas vyskupas negali kišti į kapitulos pareigybių skyrimą, ir į vicekustodo vietą 1781 m. paskirtas Antanas Emalinovičius (*Antoni Emalinowicz*). Už kokius nusižengimus V. Bakuzičius neteko pareigų, dokumente nerašoma¹⁹.

Apie V. Bakuzičiaus veiklą pavyko sužinoti ir iš teismų bylų. 1779 m. vyko teisminis procesas dėl vadinamojo Geltonojo (lenk. *kamienica Żółta*), arba Valavičių, mūrinio namo Vokiečių gatvėje tarp Vilniaus katedros vicekustodo (lenk. *podkustody*), Valavičių koplyčios klebono V. Bakuzičiaus bei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės majoro Mykolo Valavičiaus (*Michał Wollowicz*) ir Gardino pilies teismo vaznio Motiejaus Cidziko. Šis namas buvo minimas kaip 309²⁰, o vėliau – kaip 298 posesija²¹. Pastatas priklausė Valavičių koplyčiai, ką liudijo 1747 m. liepos 16 d. Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimas. Paskutiniu namo savininku buvo šios koplyčios klebonas Antanas Zavadzkiš (*Antoni Zawadzki*). Bet, anot ieškovo, atsakovas 1787 m. balandžio 6 d. savavališkai užgrobė šį namą, o vaznys Motiejus Cidzikas tą neteisėtai patvirtino. Teismas buvo palankus dvasininkui ir kaltu pripažino majorą, kuriam paskyrė garbės atėmimo (infamijos) bausmę, kurią paskelbė teismo salėje ir įgaliojo kompensuoti nuostolius²². Tiesa, nėra žinoma, ar pavyko įgyvendinti teismo sprendimą. Taigi, galima teigti, jog V. Bakuzičius sugebėdavo kovoti dėl savo (o kartu ir Bažnyčios) interesų, nors, kaip aiškėja iš anksčiau pateiktos informacijos, Vilniaus kapituloje jis nebuvo mėgstamas ir karjeros laimėjimų joje nepasiekė.

Tais pačiais metais apaštališkas raštininkas ir Vilniaus katedros vicekustodas V. Bakuzičius pakvietė Vilniaus pilies teismo teisėją Antaną Daunorą (*Antoni Downar*), kuris patvirtino, kad šis dvasininkas įsigijo namą prie Šv. Mykolo skersgatvio iš Lietuvos raštininko ir titulinio Cinos (dabartinėje Turkijoje, netoli Ankaros) vyskupo Juozapo Kosakovskio už 6825 lenkiškų auksinų įkeitimą. V. Bakuzičius buvo pristatytas namo gyventojams ir įsakyta jo klausyti²³.

O 1780 m. V. Bakuzičius, kaip Vilniaus katedros vicekustodas buvo kaltinamas su kitais asmenimis Breslaujos seniūno Stanislovo Matusevičiaus, esą

19 *Ibid.*, p. 369.

20 1783 m. vasario 20 d. Vilniaus mokesčių stovyklaujančiai kariuomenei lentelė, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 458, aprašas 1, b. 287, l. 9.

21 1794 m. balandžio mėn. Vilniaus mokesčių stovyklaujančiai kariuomenei lentelė, LVIA, f. 458, aprašas 1, b. 356, l. 5v; 1797 m. Vilniaus mokesčių stovyklaujančiai kariuomenei lentelė, *Ibid.*, b. 425, l. 8v; 1799 m. Vilniaus mokesčių stovyklaujančiai kariuomenei lentelė, *Ibid.*, b. 489, l. 7; Vladas Drėma, *Vilniaus namai archyvuose*, sudarytoja Zita Ditauskienė, Vilnius: Savastis, 2001, 4 knyga, p. 59–60.

22 1779 m. rugsėjo 15 d. teismo sprendimas, 1779–1780 m. Vilniaus pavieto pilies teismo aktų knyga, LVIA, f. Senieji aktai (toliau – SA), b. 4794, l. 551–552v.

23 1779 m. kovo 5 d. įkeitimo patvirtinimas, *Ibid.*, l. 89–89v.

jis pasisavino Vilniaus miestiečio (?) Simono Mejereko (*Szymon Mejererek*) daiktus, kai šis už skolas kalėjo Vilniaus įgulos kalėjime. Paradoksalu, kad buvę priešininkai – A. Valavičius ir V. Bakuzičius procese dėl Geltonojo mūrnamio šįkart abu buvo atsakovai²⁴.

Livonijos kanauninkas, Vilkaviškio klebonas, pastangos gauti Gižų parapiją

1783 m. įvyko procesas tarp Upytės pavieto vėliavininko Benedikto Karpio ir Livonijos kanauninko Vincento Bakuzičiaus. Kanauninkas kaltintas parsiviliojęs du Punžonių (dabartiniame Vilniaus rajone prie Buivydyžių) valdų valstiečius – Juzių Stankevičių ir Lauryną Žyduļį. Anot ieškovo, kanauninkas juos pasisavino su gyvuliais ir kitu nekilnojamuoju inventoriumi. B. Karpis pasiekė, kad dvasininkui būtų paskirta infamijos (garbės atėmimo) bausmė, o minėtieji valstiečiai ieškomi, gaudomi ir tam įvykus atiduoti savininkui²⁵. Žinoma, infamijos bei banicijos nuosprendžių taikymas XVIII a. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje dažnai būdavo itin komplikuotas ir mažai atsiliepdavo asmens karjerai.

Svarbu ne tik ši informacija, bet ir pirmą kartą paminėtas Livonijos kanauninko titulas, tiesa, tuo metu buvęs ne itin prestižinis. Norint jį gauti, nereikėjo daug nusipelnyti ganytojiškuose darbuose, užtekdavo sumokėti keliolika dukatų²⁶. Titulą V. Bakuzičius turėjo ir 1792 m., kas liudijama Vaitiekaus Vincento (*Woyciech Wincenty*) sudarytame leidinyje *Heraldika, arba giminių ir Lenkijos ir LDK bajorų kraujo sąjungos aprašymas*²⁷.

1792 m. vasarą Vilniaus pilių teritorijoje kilo konfliktas, kuriame dalyvavo šis dvasininkas. Padėtis valstybėje buvo įtempta. Karas su Rusija buvo pralaimėtas, šalyje dar šeimininkavo svetima kariuomenė. Valdžią į savo rankas buvo perėmusi analogiška Lenkijoje įsivyravusiai Targovicos konfederacijai Vilniaus konfederacija, todėl daugelis to laikotarpio ekonominių ir baudžiamųjų bylų būdavo sprendžiamos specialiuose konfederaciniuose teismuose. XVIII–XIX a. sandūroje vyko Šv. Stanislovo katedros rekonstrukcija. Istoriografijoje žinomi konfliktai ilgalaikio katedros remonto metu. V. Drėmos studijoje gausu detalių apie nesutarimus tarp katedros perstatytojų: užsakovų, architektų, kitų meistrų²⁸. Šie darbai vyko neramiu šaliai metu, juos finansuoti reikėjo didelių lėšų, todėl nenuostabu, kad galėjo atsirasti ir tokių asmenų, kurie buvo įtarti pasipelnę iš šventovės remonto. 1792 m. konfede-

24 1780 m. rugsėjo 15 d. teismo sprendimas, *Ibid.*, l. 1238–1258v.

25 1783 m. kovo 21 d. teismo sprendimas, 1783 m. Vilniaus pavieto pilies teismo knyga, LVIA, f. SA, b. 4979, l. 401–402v.

26 Aldona Prašmantaitė, *op. cit.*, p. 52.

27 *Heraldyka czyli Opisanie familii, y krwi związku szlachty polskiey y W. X. Litt: z ich herbami, przez Woyciecha Wincentego*, Warszawa: Drukarnia Piotra Zawadzkiego, 1792, p. 38.

28 Vladas Drėma, *Vilniaus Šv. Onos bažnyčia; Vilniaus katedros rekonstrukcija, 1782–1801 metais: dvi menotyros apybraižos*, Vilnius: Mokslas, 1991, p. 189–319.

racinio teismo vazniai atvyko prie katedros. Juos iškvietė Vilniaus vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis kaip ieškovas ir Pranciškus Pazderskis (*Franciszek Pazderski*) kaip katedros remonto vadovas (deja, apie šį asmenį žinių rasti nepavyko). Pareigūnai apžiūrėjo savavališkai pasisavintas katedros remontui skirtas medžiagas. Atsakovas – Smolensko [sic!] kanauninkas V. Bakuzičius. Atvykę į atsakovo dvarelį prie katedros varpinės teismo pareigūnai pamatė, esą V. Bakuzičiaus dvarelyje vyksta dideli mūrijimo darbai. Dirbę mūrininkai Andrius Januškevičius (*Andrzej Januszkiewicz*), Jurgis Makaravičius (*Jerzy Makarowicz*), Jonas Dobrovolskis (*Jan Dobrowolski*) bei jų pagalbininkai paliudijo, jog mūrydamas savo privačiame dvarelyje minėtasis dvasininkas naudojosi plytomis, skirtomis katedros remontui. Užmūryta siena nuo pat pagrindų iki viršaus buvo 11 sluoksnių (plytų eilių (?)). Mūryta siena ėjo nuo varpinės (pusės). Kaip paliudijo mūrininkai, senas (?) plytas katedros remontui grobdavo V. Bakuzičius su katedros kanauninko (pavardė dokumente nepaminėta) ir meistro Mykolo Ambrozevičiaus (*Michal Ambrozewicz*) žinia²⁹.

Vilniaus pavieto žemės teismo bylose rasta byla, kurioje minima, kad V. Bakuzičiumi skundėsi ir Trakų pavieto išdininkai Steponas ir Elžbieta Šveikauskai (*Stefan i Elzbieta Szweykowscy*). Jie teigė, kad ramiai gyvenę Vilniaus paviete esančiose valdose prie Musninkų iki tol, kol kaimynystėje neįsikūrė Livonijos kamarininkas (turbūt kanauninkas) kunigas V. Bakuzičius. Jis 1792 m. su savo žmonėmis užgrobė ieškovams priklausiusią Rožapievės (?) (lenk. *Rozapiewe*) lanką, vėliau laišku atsiprašė, bet kitais metais su pavaldiniais vėl nušienavo šią pievą. Nukentėjusieji kreipėsi į teismą³⁰.

Pavyko nustatyti V. Bakuzičiaus gyvenamąją vietą Vilniuje. 1790 m. Vilniaus iliustracija minėjo, kad jo būstai (mūrinis namas ir dvarelis) buvę į kairę pusę nuo Tribunolo rūmų Nr. 459 posesijoje. Dokumente pažymėta, kad anksčiau ten gyveno Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės vėliavininkas Andrius Platas (*Andrzej Plat*), o dabar – kunigas V. Bakuzičius. Jo būste buvo 8 kambariai, kuriuos buvo galima nuomoti (lenk. *stancje*), 2 kambaros, arklidės buvo skirtos 6 arkliams, dvasininkas turėjo mažą sandėliuką (lenk. *magazyn maly*)³¹. Tai neįliudijo itin didelės prabangos. 1792–1793 m. Vilniaus mokesčių stovyklaujančiai kariuomenei (lenk. *kwaterygelt*) lentelėje pažymėta, jog jis už savo namą ir dvarelį 1792 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais mokėjo po 1 ir 6, o 1793 m. sausio–vasario

29 1792 m. vasario 8 d. Kauno pavieto vaznio Juozapo Diakevičiaus (*Józef Diakiewicz*) ir Vilniaus pavieto vaznio Stanislovo Narkevičiaus reliacinis kvitas, 1792–1793 m. Vilniaus pavieto generalinės konfederacijos teismų knyga, LVIA, f. SA, b. 4214, l. 70–70v.

30 1793 m. liepos 29 d. sutuoktinių S. ir E. Šveikauskų skundas Vilniaus pavieto žemės (žemininkų) teismui prieš V. Bakuzičių, 1792–1793 m. Vilniaus pavieto žemės (žemininkų) teismo einamųjų reikalų protokolai, LVIA, f. SA, b. 4400, l. 241–241v.

31 1790 m. vasario mėn. Vilniaus iliustracija, LVIA, f. 458, aprašas 1, b. 317, l. 14–15v; Vladas Drėma, *Vilniaus namai archyvų fonduose*, sudarytoja Zita Ditauskienė, Vilnius: Savastis, 2002, 5 knyga, p. 175, minima *kunigo Batuvičiaus mūro namai*.

mėnesiais – po 2 ir 12 auksinų³². 1794 m. kovo mėnesį nuo posesijos Nr. 459 mokėti 7 ir 6 auksinai³³. Tiek pat mokėta ir 1797 m., ką liudija mokesčių lentelė, sudaryta jau Rusijos imperijos metais³⁴. Tačiau ir 1799 m. lentelėje V. Bakuzičiaus pavardė figūruoja. Už šį namą tuomet mokėti 3 auksinai ir 18 grašių³⁵. 1805 m. Vilniaus nekilnojamojo turto surašymo duomenimis, 459 posesijoje gyveno kitas asmuo – Trakų žemės teismo regentas Anupras Ostanevičius (*Onufry Ostaniewicz*)³⁶. Taigi, dvasininkas gana ilgą laiką tarpą gyveno Vilniaus pilių teritorijoje. Galima paminėti, kad mokesčiai, kuriuos šis asmuo mokėjo kariuomenei, palyginus juos su aplinkinių gyventojų, buvo gana dideli.

Rasta ir byla, kurioje minima, kad V. Bakuzičius buvo skolintojas. 1793 m. teismo generolas (vaznys) laukė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės priešakinės sargybos rotmistro totoriaus Abraomo Baranausko (*Abraham Baranowski*), kuris buvo skolingas minėtajam Livonijos kanauninkui 500 raudonųjų auksinų, deja, skolininkas nepasirodė³⁷.

Galima teigti, kad anksčiau pateiktos bylos apie įsigytąją lanką ir pinigų skolinimą akivaizdžiai parodė, jog V. Bakuzičius tuo metu, kai buvo apkaltintas plytų pasisavinimu, nebuvo skurdžius ir turėjo pakankamai lėšų, kad galėtų įsigyti nekilnojamojo turto ar skolinti pinigų.

Krokuvoje rasta korespondencija trumpai mini V. Bakuzičiaus situaciją ir jo santykius su didiku Adomu Chmara. 1787 m. laiškuose iš Vilkaviškio jis A. Chmarai ir jo sutuoktinei Marianai Vainaiti Oranskytei teisinosi, kad neparašęs laiško ne dėl tinginystės, nes tikėjęsis susitikti, bučiuojas ponui ir poniai rankas, nori ponui tarnauti, skundėsi, jog jį veja iš namo, kuriame gyveno Vilkaviškyje, sakė, neturintis kur gyventi su kunigu ir šeimyna, vietinė (gal seniūnijos?) valdžia neduoda miško, nes, kaip pats teigė, „dabar turėsiu pas kokį žydą namą nuomotis“³⁸. Kitais metais jis nuolatos rašė apie „Gižų parapijos projektą“, tikėjosi, kad taps jos klebonu. 1788 m. vasario 8 d. iš Vilkaviškio jis su entuziazmu rašė, kad jam labai patiktų, jog „apleista Gižų bažnytelė būtų atiduota mano valdžiai“, jis teigė ten

32 1792–1793 m. Vilniaus mokesčių stovyklaujančiai kariuomenei lentelė, LVIA, f. 458, aprašas 1, b. 336, l. 10.

33 1794 m. balandžio mėn. Vilniaus mokesčių stovyklaujančiai kariuomenei lentelė, LVIA, f. 458, aprašas 1, b. 336, l. 8.

34 1797 m. Vilniaus mokesčių stovyklaujančiai kariuomenei lentelė, LVIA, f. 458, aprašas 1, b. 425, l. 13.

35 1799 m. Vilniaus mokesčių stovyklaujančiai kariuomenei lentelė, LVIA, f. 458, aprašas 1, b. 489, l. 10v.

36 1805 m. Vilniaus nekilnojamojo turto mokesčių lentelė, LVIA, f. 458, aprašas 1, b. 674, l. 10v.

37 1793 m. balandžio 30 d. Vilniaus pavieto žemės teismo vaznio Adomo Pulovičiaus (*Adam Pulowicz*) raštas, 1793–1794 m. Vilniaus pavieto žemės teismo einamųjų reikalų protokolai, LVIA, f. SA, b. 4409, l. 21v.

38 1787 m. Vilkaviškio klebono V. Bakuzičiaus laiškas Minsko vaivada A. Chmarai, Biblioteka Jagiellońska. Oddział Rękopisów (toliau – BJ), rkp. 6658 II, t. 27, Korespondencja Adama Chmarry, l. 44; 1787 m. balandžio 4 d., Vilkaviškis, Vilkaviškio klebono V. Bakuzičiaus laiškas Minsko vaivada A. Chmarai, *Ibid.*, l. 63; 1787 m. Vilkaviškio klebono V. Bakuzičiaus laiškas Minsko vaivadienei M. Vainaiti Oranskytei-Chmarovai, *Ibid.*, l. 73–75.

laikysiąs du kunigus, kalbėjo apie propinacijos galimybes ir susitarimus su Gižų klebonu Juozapu Borovskiu (*Józef Borowski*). Kitame laiške jis toliau su viltimi kalbėjo apie projektą dėl Gižų, tikėjosi, kad ponas J. Borovskis išsinešdins iš Gižų, pasakojo apie planuojamą kelionę į Vilnių. Vėliau minėjo savo ir šeimos ligas³⁹. Jau kitais metais paaiškėjo, kad V. Bakuzičiaus prašymų ir vilčių objektas – Gižų parapija – buvo atiduota rūpintis kunigui Volungevičiui⁴⁰, ir korespondencija netrukus nutrūko. Apie tai, kad V. Bakuzičius tapo šios parapijos klebonu, žinių nepavyko rasti.

Paminėjimas Tado Kosciuškos sukilimo metu, paskutiniai metai

1794 m. vėl rasta žinutė apie šio asmens dalyvavimą politikoje. Tado Kosciuškos sukilimo metu buvo kalinami kai kurie asmenys, įtariami bendradarbiavimu su Rusijos imperijos valdžia, daugelis jų buvo Targovicos konfederacijos dalyviai. Tarp jų Cechanoveckių namuose buvo laikomas ir kunigas Bakudičius (*Bakudicz*), be abejonės, tai V. Bakuzičius. Apie tai, kodėl jis pateko į kalėjimą su Antanu ir Mykolu Kosakovskiais, Kazimieru Narbutu ir dar keliais įtariamaisiais, neaišku, kaltinamieji greičiausiai buvo netrukus paleisti⁴¹.

Svarbu, kad išliko šio dvasininko testamentas, sudarytas 1794 m. spalio 9 d. Tai buvo išrašas iš Kauno magdeburgijos teismo bylų. Testamente jis buvo įvardytas kaip Vilniaus diecezijos kancleris ir Vilkaviškio bei Valkavisko klebonas. Jis teigė, kad savo nekaltu Jėzaus Kristaus krauju atpirktą dvasią, kuri apsunkinta nuodėmių, patiki beribiam Viešpaties gailestingumui, Švenčiausiosios Motinos, visų šventųjų, visų pirma jo patronų, globai. Būti palaidotas dvasininkas prašė Kauno parapijos bažnyčios (šiandieninės katedros) rūsyje. Jis teigė, kad turi būti atliktos dviejų dienų egzekvijos ir vigilija. Taip pat testamente nurodyta, kad tris dienas skambėtų visų Kauno bažnyčių varpai, už ką Smolensko dekanui ir Kauno parapinės bažnyčios klebonui Petruui Pucilovskiui (*Piotr Pucilowski*) sumokėta 100 auksinų. Už tūkstantį Mišių – 1 tūkst. timpų, kuriuos išdalytų ordinams, kunigams. Už rūpestį ir globą

39 [...] dziś krotko JW Panu wyrażam: opuszczony kościołek Gizowski mi się podoba pod moy rząd oddać przyłączę do niego ze wftykich ftron otaczaiąca moią parafią dwuch Xięzy zawfze trzymać będąc [...], 1788 m. vasario 8 d., Vilkaviškis, Vilkaviškio klebono V. Bakuzičiaus laiškas Minsko vaivada A. Chmarai, BJ, rkp. 6659 II, t. 28, Korespondencja Adama Chmary, l. 32–33; 1788 m. kovo 6 d., Vilkaviškis, Vilkaviškio klebono V. Bakuzičiaus laiškas Minsko vaivada A. Chmarai, *Ibid.*, l. 50–51; 1788 m. balandžio 24 d. Vilkaviškio klebono V. Bakuzičiaus laiškas Minsko vaivada A. Chmarai, *Ibid.*, l. 74.

40 1788 m. balandžio 15 d., Gižai, Gižų prezidento ir kamendoriaus Volungevičiaus laiškas Minsko vaivada A. Chmarai, *Ibid.*, l. 72.

41 Henryk Mościcki, *General Jasiński i powstanie kościuszkowskie*, Warszawa: Gebethner i Wolff; Poznań: M. Niemierkiewicz, 1917, p. 379; Eduardas Brusokas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenės saugumo deputacijos organizacijos ir veiklos bruožai 1794 m., in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 1: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: tarp tradicijų ir naujovių*, sudarytoja Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2014, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 162.

silpnumo metu P. Pucilovskiui atiduodamas auksinis laikrodis. Kadangi V. Bakuzičius buvo skolingas Vilniaus kanceliarijos išdui už kapitulos kanceliarijos valdas 20 tūkst. auksinų, tos sumos turi būti gražintos paveldėtojų, o valdos perleidžiamos buvusiam kancleriui Radaškonių (dabartinėje Baltarusijoje, netoli Maladečinos) klebonui Antanui Bukotai (*Antoni Bukaty*), jaučiant dėkingumą. Visus savo tarnus Vilkaviškio klebonas prašė palikti tarnyboje, ypač keliolika metų tarnavusį Vincentą Ivaškevičių. Taip pat prašė išmokėti jiems visiems metinį atlyginimą, netgi jei metai dar nesibaigę. V. Ivaškevičiui turi būti sumokėta 100 auksinų be jokių ginčų. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kavalerijos vėliavininkui Adomui Krahelskiui reikia sumokėti 200 už jo valdų tvarkymą, bet tik su ypatinga sąlyga, kad valstiečius, kuriems jis padarė nusižengimų (o apie tai buvo signalų), nuramintų ir apdovano-tų. V. Bakuzičiaus pirktą pavaldinį Joną Lanevskį (*Jan Łaniewski*) reikia paleisti į laisvę ir visiems jo palikuonims suteikti laisvę. Valkavisko valstiečiams dovanojamos skolos, taip pat nurodoma šioje parapijoje įkurti magaziną, jam suteikia javų, o jo paveldėtojai turi jį išlaikyti savo lėšomis. Seseriai Kotrynai Surguntienei (*Katarzyna Surguntowa*) skiriama 20 tūkst. auksinų už Kisiniškių palivarko (dabartiniame Vilkaviškio rajone) įkeitimą, o po jos mirties – jos dukrai iš pirmos santuokos Anei Macijauskienei (*Aniela z Jakowskich Maciejewska*). Kitai seseriai – Felkenharzovai (*Felkienharzowa*) taip pat paskiriami 20 tūkst. auksinų, tačiau testamentu sudarymo metu dvasininkas teigė nežinąs, kur ji gyvena, todėl prašo surasti ją ar jos palikuonis Rygoje ar Livonijoje, paskelbus laikraščiuose, arba susisiekti su jais laiškais. Jis teigė, kad jei nebus surasta šeima, reikės padalyti sumą tarp kitų paveldėtojų. Savo seserėnui šambelionui Jonui Kačynskiui (*Jan Kaczyński*), nors anksčiau ir buvo tam tikrų konfliktų, galima naudotis seseriai skirtais procentais bei Kaimynų palivarku Vilniaus pavieta (dabartiniame Širvintų rajone). Savo pusbroliui (lenk. *bratu cioteczemu*) Tomui Krahelskiui (*Tomasz Krahelski*) paskiriami 200 auksinų jauniausiems sūnums mokyti. Jei tarp popierių bus rastas kažkoks dokumentas dėl santykių su Jagelovičių (Lydos pavieta) seniūnu Mykolu Mrokovskiu (*Michał Mrokowski*), V. Bakuzičius prašė laikyti jį negaliojančiu ir dėl palankumo atiduoti dešimt statinių javų. Taip pat už Mišias paskirta 2 tūkst. auksinų suma turi būti kuo greičiausiai perduota į Vilnių ir padalyta vienuolynams. Vargšams skiriama 1 tūkst. auksinų; Kauno – 300 auksinų; Vilniaus – 400, Vilkaviškio – 300, Kauno rokitų špitolei – 1 tūkst. auksinų. Vilkaviškio kamendorius (vikaras) Sokolnikas (*Sokolnik*), kuris iš bažnyčios kasos paėmė pinigus, bažnytinio turto nesaugojo, privalo viską atiduoti testamentu egzекutoriams. Starodubo pavieto taurininkams Zavadskiui ir jo sutuoktinei (*Zawadscy*) skiriama 200 auksinų jauniausiems vaikams mokyti. Pranciškui ir Brigitai iš Bukotų Bielskiams užrašoma 200 auksinų suma palikuonims mokyti, vaikų edukacijai. Kitiems irgi, o Vilkaviškio gydytojui Kermui (*Kierms*) už tai, kad padėjo parapijos žmonėms, dovanoja 100 auksinų. Savo mūrinių namų Vilniuje, kuris yra einant link Benediktinių (anksčiau jis vadinosi *Białozorowska*),

jis užrašė savo dukterėčiai Anei Macijauskienei. Visą savo kilnojamąjį turtą – sidabrą, alavą, varį, geležį ir kitus įrankius, taip pat audinius, įrankius, arklius, karietas, gyvulius, javus, išskyrus iš Kisiniškių palivarko, kuriame viskas turi atitekti seseriai K. Surguntienei, viskas turi būti padalyta į lygias keturias dalis tarp K. Surguntienės, jos dukters iš pirmos santuokos A. Macijauskienės, sesers Felkenharzovos bei seserėno J. Kačynskio. Vilkaviškio kunigams skirta po 200 auksinų, o Vilkaviškio bažnytinei brolijai – 50 auksinų. Savo testamento įgyvendintojais dvasininkas paskyrė Trakų pavieto virtuvininą Anuprą Stanevičių ir Kauno pavieto regentą Antaną Slavinską bei skiria jiems po 200 auksinų. Minėtasis dvarelis prie varpinės buvo užrašytas A. Stanevičiui su ta sąlyga, kad 2 tūkst. auksinų būtų sumokėti Pranciškai Čarkovskai (*Franciszka Czarkowska*). Veršupio kaimas, kuris buvo įkeistas Zabelos, turėtų atitekti A. Slavinskui⁴². Aišku, sunku šiandien pasakyti, ar buvo įgyvendinti visi testamento punktai, jis buvo parašytas labai sudėtingu laiku – po T. Kosciuškos sukilimo numalšinimo, viešpataujant svetimoms kariuomenėms, artinantis padalinimams. Vietovės, kurios buvo netoli Vilkaviškio, tapo Prūsijos dalimi, ir didelis klausimas, kaip buvo pripažįstamas Kaune, tai yra Rusijos imperijai atitekusioje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dalyje, sudarytas testamentas. Kita vertus, šis testamentas rodo, kad V. Bakuzičius nebuvo vienišas, turėjo draugų, žmonių, kuriais pasitikėjo, nenutraukė ryšių su savo gimine.

Minėtajam V. Bakuzičiui priklausė ir karčema Šnipiškėse už Žaliojo tilto, šalia Kalvarijų vieškelio. Joje kadaise buvo bravoras, tačiau 1797 m. jau po dvasininko mirties jis buvo labai apleistas. Kai pastatą perėmė V. Bakuzičiaus sūnėnas, Minsko pavieto kamarininkas Jonas Kačynskis, minėtas testamente, mūrai buvo išgriuvę, o aplink buvusiam sklype buvo Šnipiškių plytininkų iškastos duobės⁴³. Matyt, į gyvenimo pabaigą dvasininkas ne itin rūpinosi savo karčema, tačiau tai neįrodo, kad jis buvo nuskurdęs, nors greičiausiai taip ir buvo.

Apibendrinimas

Sunku daryti išvadas apie asmens biografiją, turint gana fragmentišką medžiagą. Dar sudėtingiau atsakyti į klausimą, ar pateikiama žmogaus istorija buvo būdinga daugumai to meto panašias pozicijas užėmusių katalikų dvasininkų. Tam reikėtų specialių tyrimų ir ilgų metų darbo su archyviniais šaltiniais. Vis dėlto galima konstatuoti, kad kai kurie svarbūs pagrindinio straipsnio herojaus gyvenimo momentai užfiksuoti. V. Bakuzičius nebuvo nuošalyje nuo politinių įvykių, buvo

42 1794 m. spalio 9 d. išrašas iš Kauno magdeburgijos teismo. Vilniaus diecezijos kanclerio Vilkaviškio klebono Vincento Bakuzičiaus testamentas, Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 5, A 8, b. 2048.

43 1797 m. gruodžio 18/27 d. Vilniaus pavieto pilies vaznio Tomo Banikovskio (*Tomasz Banikowski*) reliacinis kvitas, 1797 m. Vilniaus pavieto pilies teismo aktų knyga, LVIA, f. SA, f. 4809, l. 1256–1256v.

suimtas tiek Baro konfederacijos, tiek T. Kosciuškos sukilimo metu 1794 m. Į akis krinta tai, kad V. Bakuzičius turėjo būti itin mobilus, kadangi jo veikla, visų pirma ūkinė, vyko keliose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vietovėse. Žinoma, kad parapijose jis tikrai gyveno, rūpinosi tiek savo, tiek savo pavaldinių ekonominiu gyvenimu. Prisiminus Livonijos vyskupo Juozapo Kosakovskio knygoje *Kunigas klebonas* pasiūlytą 5 klebonų tipų schemą, be abejo, suprantant visą kategoriškų skirstymų komplikuotumą, galima spėti, kad V. Bakuzičius daugiausia turėjo antrojo tipo (klebono kanauninko) bruožų. Tai buvo poniško gyvenimo stiliaus, svajojantis apie olandiškos veislės karves, sodus ir vis skaičiuojantis pelną dvasininkas, nuosekliai siekiantis materialinės gerovės, atstumiantis pagalbos prašymus, neturintis dvasinio ryšio su parapijiečiais⁴⁴. Aišku, kad V. Bakuzičius nebuvo itin turtingas, ką liudijo jo laišakai iš Vilkaviškio XVIII a. 9-ajame dešimtmetyje, tačiau testamentu informacija gana aiškiai leidžia suprasti, kad V. Bakuzičius neramiais valstybės pabaigos metais buvo sukaupęs nemažą kapitalą. Be to, kitaip nei įsivaizduojamasis klebonas kanauninkas, V. Bakuzičius bent jau gyvenimo saulėlydžio akivaizdoje parodė gana nemažą dėmesį savo parapijos žmonėms, neturtėliams, giminaičiams.

Galima teigti, kad šis dvasininkas buvo gana ūmus, konfliktiškas žmogus, nuolat įsitraukdavęs į teisinius procesus ir politines intrigas, kita vertus, jis galėjo būti ir kilnus, humaniškas, suprantantis neturtingųjų poreikius (kas atsispindi testamente). Per savo gyvenimą jis sukaupė nemažą turtą, bet nuolat turėjo taikytis prie galingesnių pozicijos ir jų interesų. V. Bakuzičiaus gyvenimas buvo paradoksalus ir prieštaringas, kaip ir visa jo epocha.

Galbūt atsiradus naujiems medžiagos klodams dar bus galimybių papildyti šio asmens (o gal visgi asmenybės) biografiją. Norėtusi, kad šis straipsnis taptų paskata tirti Apšvietos epochos asmenybes – ne tik aristokratijos, elito atstovus, bet ir gana nedaug gyvenime pasiekusius dvasininkus bei pasauliečius, kurie dalyvavo to meto visuomenės ir valstybės gyvenime.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

- Drėma Vladas, *Vilniaus namai archyvų fonduose*, sudarytoja Zita Ditauskienė, Vilnius: Savastis, 2001, 4 knyga.
- Drėma Vladas, *Vilniaus namai archyvų fonduose*, sudarytoja Zita Ditauskienė, Vilnius: Savastis, 2002, 5 knyga.
- Heraldyka czyli Opisanie familii, y krwi związku szlachty polskiej y W. X. Litt: z ich herbami, przez Woyciecha Wincentego*, Warszawa: Drukarnia Piotra Zawadzkiego, 1792.
- Kossakowski Józef Kazimierz, *Xiądz Pleban*, W Warszawie: w Drukarni uprzywileiowancy J. K. Mci i Rzplitey Gröllowskicy 1786, d. 1.
- Pamiętniki Józefa Kossakowskiego biskupa inflantskiego 1738–1788*, wydał Adam Darowski, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1891.

44 Józef Kazimierz Kossakowski, *Xiądz Pleban*, W Warszawie: w Drukarni uprzywileiowancy J. K. Mci i Rzplitey Gröllowskicy 1786, d. 1, p. 18–29; Meilė Lukšienė, *Demokratinė ugdymo mintis Lietuvoje: XVIII a. antroji – XIX a. pirmoji pusė*, Vilnius: Mokslas, 1985, p. 40.

- Biskupstwo wileńskie: od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, opracował Jan Kurczewski, Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912.
- Brusokas Eduardas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenės saugumo deputacijos organizacijos ir veiklos bruožai 1794 m., in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 1: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: tarp tradicijų ir naujovių*, sudarytoja Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2014, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 148–164.
- Burba Domininkas, Bajorų gyvenimo peripetijos XVIII amžiaus vidurio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinėje pagal Vilniaus kanauninko Jono Dominyko Lopacinskio asmeninę korespondenciją, in: *Istorija*, 2015, t. 97, Nr. 1, p. 26–46.
- Burba Domininkas, Vilniaus kapitulos dvasininkai konfliktų dėl statybų ir pastatų priežiūros Vilniuje XVIII a. pabaigoje [metu], in: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVIII amžiuje. Miesto erdvė*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007, p. 72–83.
- Dolinskas Vydas, *Šimonas Kosakovskis: politinė ir karinė veikla Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*, Vilnius: Vaga, 2003.
- Drėma Vladas, *Vilniaus Šv. Onos bažnyčia; Vilniaus katedros rekonstrukcija, 1782–1801 metais: dvi menotyros apybraižos*, Vilnius: Mokslas, 1991.
- Jovaiša Liudas, Penki krikščioniškos Žemaitijos amžiai, in: *Žemaičių vyskupijos istorija ir paveldas: „Žemaičių vyskupijos istorija“, 2013 m. gegužės 24 d. – spalio 27 d., „Žemaičių krikšto ženklai“, 2013 m. gruodžio 5 d. – 2014 m. kovo 3 d.: parodų knyga*, sudarė Lijana Birškytė-Klimienė, Diana Streikuvienė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2015, p. 9–25.
- Kaladžinskaitė Auksė, Žemaitijos vyskupų Antano Dominyko Tiškevičiaus ir Jono Dominyko Lopacinskio architektūros užsakymai, in: *Menotyra*, 2007, t. 14, Nr. 2, p. 32–43.
- Kamuntavičienė Vaida, Pokyčiai Apytalaukio parapijoje klebonaujant Pranciškui Mykolui Pranckevičiui 1750–1763 m., in: *Soter*, 2005, Nr. 15 (43), p. 49–59.
- Kasabula Tadeusz, *Ignacy Massalski biskup wileński*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1998.
- Konopczyński Władysław, *Konfederacja barska*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen, 1991, t. 2.
- Kurczewski Jan, *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1916, t. 3.
- Lukšienė Meilė, *Demokratinė ugdymo mintis Lietuvoje: XVIII a. antroji – XIX a. pirmoji pusė*, Vilnius: Mokslas, 1985.
- Michalski Jerzy, *Schylek konfederacji barskiej*, Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1970.
- Mościcki Henryk, *General Jasiński i powstanie kościuszkowskie*, Warszawa: Gebethner i Wolff; Poznań: M. Niemierkiewicz, 1917.
- Prašmantaitė Aldona, *Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas: Giedraitis*, Vilnius: Diemedis, 2000.
- Raila Eligijus, *Ignotus Ignotas: Vilniaus vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis*, Vilnius: Aidai, 2010.

DOMININKAS BURBA – istorikas, humanitarinių mokslų daktaras, Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademijos Socialinio ugdymo programų grupės docentas. Mokslinių interesų kryptys: nusikalstamumo istorija, permainos Lietuvos visuomenėje XVIII–XIX a. sandūroje, Vilniaus ir Vilniaus regiono socialinė istorija Naujaisiais laikais, kelionių ir turizmo istorija, egodokumentika.

Elektroninis paštas domininkasb@gmail.com

BIOGRAPHY OF CANON PRIEST OF LIVONIA,
PARISH PRIEST OF VILKAVIŠKIS WINCENTY BAKUZICZ.
A FEW STROKES TO THE PORTRAIT
OF THE EIGHTEENTH-CENTURY ROMAN CATHOLIC
PRIEST OF THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA

DOMININKAS BURBA

Vytautas Magnus University Education Academy

The key figure of this article is the late eighteenth-century canon priest of Livonia and parish priest of Vilkaviškis and Vaukavysk Wincenty Bakuzicz. Historical information on this person is scarce. His career of a clergyman began with the service in Vilnius Chapter, however during Bar Confederation (1768–1772) he got involved in its activities, travelled with a mission to Teshin and later was imprisoned by Russian imperial army officers, providing information on the movements of the Confederates. After being released from prison, W. Bakuzicz did not make any significant career in Vilnius Chapter, becoming parish priest of Vilkaviškis and Vaukavysk and being involved in several criminal court cases in Vilnius and its district. In 1794, during the uprising of Tadeusz Kosciuszko he was imprisoned by the rebels in Vilnius, although soon released. In that year he arranged his will, where he assigned significant sums to charity. The life of W. Bakuzicz was one of paradox and contradiction, just as was the entire period.

Keywords: Vilnius Chapter, parish priests, canon priests, criminal cases, Bar Confederation (1768–1772), trade, wills.